

Rapport 2023:01

Plan för rationalisering av ägostrukturen i Dalarnas län

Omslagsbild: Skogslandskap med människor i förgrunden.

Fotograf: Anita Lundmark

Utgiven av: Länsstyrelsen i Dalarnas län, februari 2023

Författare: Anita Lundmark, Therese Holmquist och Hans-Olov Ohlsson

Rapportnummer: 2023:01

Diarienummer: 976-2023-1

Rapporten kan laddas ner från Länsstyrelsen i Dalarnas läns webbplats:
www.lansstyrelsen.se/dalarna/publikationer

Förord

Länsstyrelsen i Dalarnas län utarbetade 2010 en långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län. Det gjordes i bred samverkan med Lantmäteriet, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen samt företrädare för markägarna och skogsnäringen. Genom uppdrag i regleringsbrev uppdaterades denna plan 2017 och ett nytt arbetssätt infördes, framför allt i förarbetet inför omarrondering.

Mot bakgrund av utökad statlig finansiering från och med 2021 fick Länsstyrelsen i Dalarnas län genom regleringsbrevet för år 2021 i uppdrag att ta fram en plan för det fortsatta arbetet med omarrondering av mark.

Jordförvärvslagen (SFS 1979:230) definierar vad som avses med omarronderingsområde. Vilka områden detta är framgår av bilaga till jordförvärvsförordningen (2005:522). En ny version av bilagan fastställdes av regeringen 15 december 2022, genom förordning om ändring i jordförvärvsförordningen (SFS 2022:1809), och trädde i kraft 1 februari 2023. Därav följer denna uppdaterade plan för rationalisering av ägostrukturen i Dalarnas län.

Februari 2023

Håkan Mowitz
Enhetschef för enheten för landsbygdsutveckling

Innehållsförteckning

Plan för rationalisering av ägostrukturen i Dalarnas län	1
Inledning och bakgrund.....	5
Länsstyrelsens arbete för rationalisering av ägostrukturen i Dalarnas län ...	6
Plan för rationalisering av ägostrukturen	7
Omarronderingsområde	7
Angelägenhetsgrad.....	7
Analyser och beräkningar	7
Angelägenhetsgrad	7
Total areal skogs- och jordbruksmark inom omarronderingsområde	8
Ägosplittrad areal skogs- och jordbruksmark inom omarronderingsområde .	8
Ägosplittringens uppskattade arealfördelning inom respektive socken	10
Pågående omarronderingar och andra strukturförbättringar	11
Pågående omarronderingsförrättningar	11
Äppelbo - frivilligt markbytesprojekt	11
Jämförelse med långsiktig plan från 2010.....	11
Referenser	13

Inledning och bakgrund

I Dalarna är ungefär en halv miljon hektar skogs- och jordbruksmark mycket starkt ägosplittrad. Det motsvarar ungefär en tredjedel av arealen produktiv skogsmark i länet. En del av förklaringen är att varje markbit genom en serie arvskiften av tradition och rättviseskäl delats lika mellan samtliga arvingar. Fastigheterna har därför blivit uppdelade på ett stort antal mycket små, smala och utspridda skiften. Lagen förhindrar numera den typen av delning.

Nuvarande situation försvårar ett rationellt brukande av skogs- och jordbruksmarken. En rationalisering av fastighetsstrukturen, så kallad omarrondering, medför stora samhällsvinster och är nödvändig för utvecklingen av Dalarnas län. Omarrondering ger rationellare brukande av skogs- och jordbruksmarken med ökad skogstillväxt, bättre infrastruktur och ökad rättssäkerhet samt ökad kunskap om naturvärden, kulturmiljövärden och sociala värden (Granath et al. 2017, Länsstyrelsen Dalarnas län 2017).

Enligt jordförvärvslagen (SFS 1979:230) definieras omarronderingsområde som ”område med mycket stark ägosplittring för vilket länsstyrelsen har fastställt en plan för rationalisering av ägostrukturen.”

I bilaga till jordförvärvsförordningen (2005:522) anges vilka områden som klassas som omarronderingsområden enligt jordförvärvslagen (1979:230). Bilagan har genomgått en revidering och en ny version fastställdes av regeringen i december 2022, genom förordning om ändring i jordförvärvsförordningen (SFS 2022:1809). Bilagan trädde i kraft 1 februari 2023.

Sedan 2010 finns en långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län (Länsstyrelsen Dalarna 2010 a,b,c). Den uppdaterades 2017 efter ett regeringsuppdrag (Länsstyrelsen Dalarna 2017).

Föreliggande plan för rationalisering av ägostrukturen i Dalarnas län är en uppdatering av Bilaga 1 till planen från 2010 (Länsstyrelsen Dalarna 2010 c).

Länsstyrelsens arbete för rationalisering av ägostrukturen i Dalarnas län

Sedan 2018 tillämpar Länsstyrelsen i Dalarnas län, i samverkan med Lantmäteriet och Skogsstyrelsen, ett nytt arbetssätt för att åstadkomma förbättringar av fastighetsstrukturen genom omarrondering. Arbetssättet utarbetades av Länsstyrelsen i Dalarnas län inom ramen för ett regeringsuppdrag under 2017 (Granath & Lundmark 2017). Uppdraget utfördes i samverkan med Lantmäteriet, Jordbruksverket och Skogsstyrelsen samt företrädare för markägare och skogsnäring.

Arbetet omfattar ett omfattande förarbete i små geografiska områden inför en eventuell omarrondering. Det sker i nära dialog med berörda markägare och i samverkan med övriga myndigheter och den berörda kommunen.

Länsstyrelsens målsättning är att det från och med 2025 ska omarronderas 6 000–10 000 hektar årligen i Dalarnas län (Lundmark et al. 2021). Det förutsätter en långsiktig statlig finansiering på åtminstone den nivå som gäller 2022. Omarronderingar är komplexa lantmäteriförrättningar och med den ökade takten beräknas det ta cirka 60 år att omarrondera de ägosplittrade delarna av Dalarna.

Schematisk översikt över planerat arbete med omarrondering och bedömt utfall av arbetet under perioden 2021-2030 (antal)

År	Nya förarbeten	Ansökningar	Beslut om omarronderingsförrättning	Avslutade omarronderingsförrättningar
2021	0*	0*	1	1
2022	3	1	1	0
2023	4	2	2	0
2024	4	3	3	0
2025	4	3	3	1
2026	4	3	3	1
2027	4	3	3	2
2028	4	3	3	3
2029	4	3	3	3
2030	4	3	3	3

* Inga nya förarbeten 2021 pga. rådande pandemi.

Plan för rationalisering av ägostrukturen

Sedan 2010 finns en långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län (Länsstyrelsen Dalarna 2010 a,b,c). Den plan som föreligger här är en uppdatering av Bilaga 1 till planen från 2010.

Planen beskriver hur angeläget det är att omarrondera var och en av de socknar och stadsregisterområden som definieras som omarronderingsområden enligt bilaga till jordförvärvsförordningen. Angelägenhetsgraden är baserad på graden av ägosplittring i respektive socken.

Enligt det nya arbetssätt som Länsstyrelsen tillämpar genomförs förarbete och eventuell efterföljande omarrondering i små geografiska områden eller byar. I varje socken finns flera sådana områden/byar. I vilken turordning dessa områden/byar blir aktuella för förarbete och eventuell omarrondering beror på de lokala förutsättningarna och markägares intresse för en förbättring av fastighetsstrukturen. För närmare beskrivning av arbetssättet hänvisas till aktuell *Vägledning för omarrondering i Dalarnas län* (Lundmark et al. 2022).

Omarronderingsområde

Regeringen beslutar vilka kommuner, eller delar av kommuner, som enligt jordförvärvslagen ska definieras som glesbygd respektive omarronderingsområden. Vilka områden som för närvarande definieras som omarronderingsområden, indelat i socknar och stadsregisterområden, framgår av bilagan till jordförvärvsförordningen.

Angelägenhetsgrad

Samtliga socknar som ingår i denna plan har en mycket stark ägosplittring. Angelägenhetsgraden för omarrondering kan variera inom en och samma socken, men klassificeringen i planen har gjorts för hela socknen. Socknarna är indelade i två angelägenhetsgrader:

1. Socken där en omarrondering är **mycket angelägen**.
2. Socken där en omarrondering är **angelägen**.

Analyser och beräkningar

Angelägenhetsgrad

Angelägenhetsgraden grundar sig på en okulär GIS-analys utförd av Länsstyrelsen i Dalarnas län. I analysen har en grov uppskattning gjorts av antalet skiften samt deras bredd och längd inom respektive socken. Områden

med ett stort antal smala och långa skiften har definierats som särskilt ägosplittrade och bedöms vara mycket angelägna att omarrondera (1). Socknar där fastighetsstrukturen utgörs av många skiften men dessa är något större och/eller bredare bedöms vara angelägna att omarrondera (2).

Total areal skogs- och jordbruksmark inom omarronderingsområde

För respektive socken har genom GIS-analys den totala landarealen skogs- och jordbruksmark (inklusive impediment) tagits fram. Den areal som utgörs av större sjöar har uteslutits. Likaså har större markområden som har fastighetsbildats för naturreservat uteslutits. I Älvdalens socken har ett militärt övningsområde som omfattar 54 700 hektar skogsmark exkluderats i beräkningarna.

Ägosplittrad areal skogs- och jordbruksmark inom omarronderingsområde

För respektive socken som definieras som omarronderingsområde enligt bilaga till jordförvärvsförordningen har genom GIS-analys gjorts en grov uppskattning av arealen mycket starkt ägosplittrad skogs- och jordbruksmark. Analysen är gjord utifrån fastighetskartan i oktober 2019. Ändringar i fastighetsstrukturen som genomförts innan oktober 2019 men som vid den tidpunkten ännu inte registrerats av Lantmäteriet, och därmed inte var synliga i fastighetskartan, har inte beaktats.

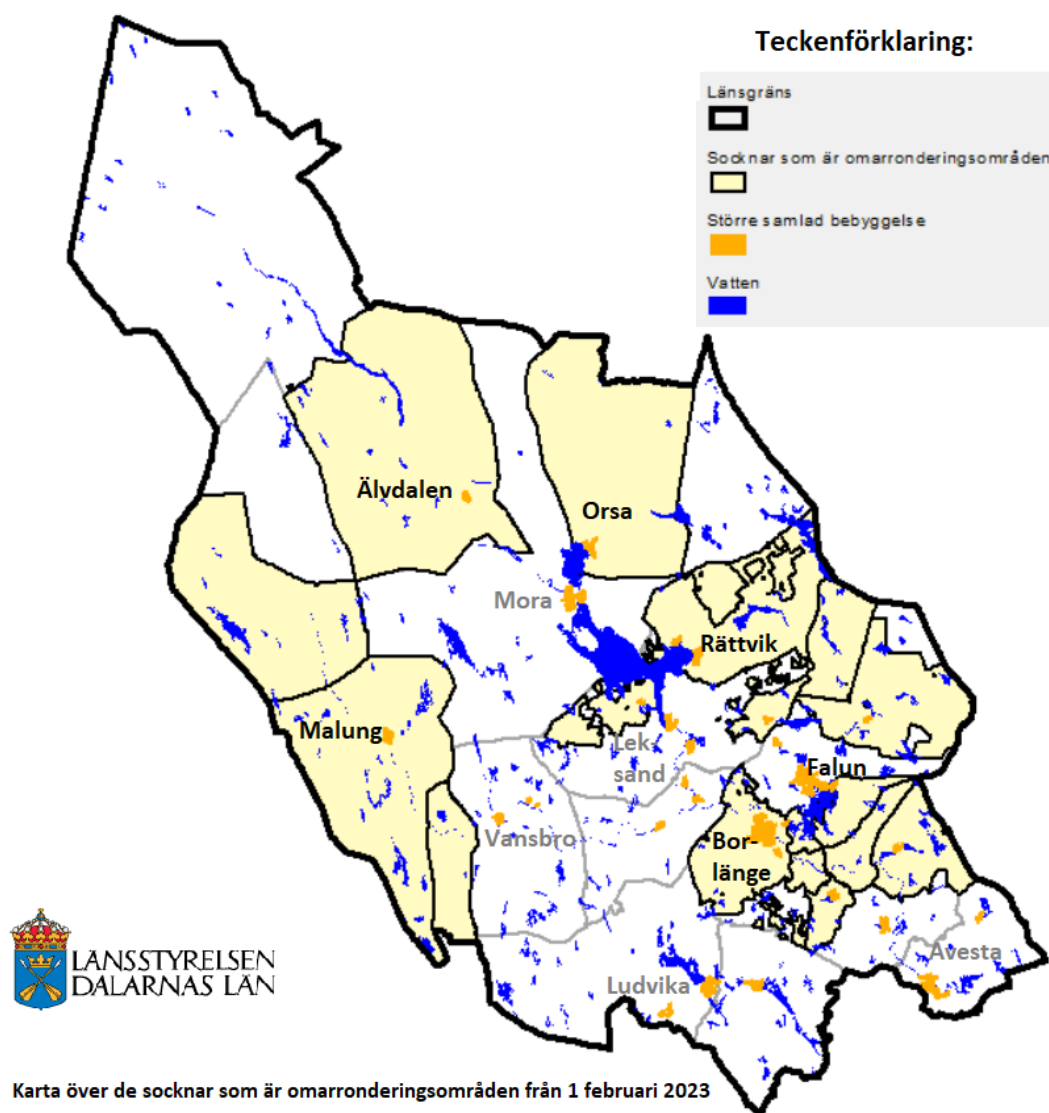
Vid en omarrondering kan vissa områden, efter särskild prövning, undantas från förrättningen, under förutsättning att nuvarande utformning och läge överensstämmer med plan för ny fastighetsindelning. Markägaren har möjlighet att yrka vilken eller vilka delar som denne önskar undanta, därefter är det förrättningslantmätaren som beslutar om undantag. Vid GIS-analysen har en grov bedömning gjorts av vilka områden som vid en omarrondering eventuellt kommer att undantas. Vid bedömningen har bland annat skiftenas storlek, bredd och form och eventuell befintlig bebyggelse beaktats. Områdenas areal har exkluderats i beräkningen av mycket ägosplittrad areal. Exempel på sådana områden är större skiften eller del av dessa som har god arrondering, särskilt om de ligger i socknens ytterkant. Även en del välarronderade mindre skiften nära bebyggelse har i vissa fall uteslutits.

Bykärnor och fäbodan, som eventuellt kan undantas vid en omarrondering, har inte uteslutits i beräkningen av arealen mycket ägosplittrad mark. Inte heller har vid analysen uteslutits sådana skiften som är förhållandevis stora, men med en dålig arrondering eller med ett geografiskt läge som hindrar en förbättring av fastighetsstrukturen i stort.

Den uppskattade arealen mycket starkt ägosplittrad skogs- och jordbruksmark i respektive socken ska ses som ett riktvärde. Arealerna kan ändras i samband med noggrannare analyser under förarbeten inför omarrondering.

Figur 1. Dalarnas län. Socknar och stadsregisterområden markerade med ljusgul färg utgör omarronderingsområden enligt bilaga till jordförvärvsförordningen.

Ägosplittringens uppskattade arealfördelning inom respektive socken

Kommun	Socken	Angel ägenhetsgrad	Total areal skogs- och jordbruksmark (ha)	Areal mycket starkt ägosplittrad skogs- och jordbruksmark exklusive pågående omarronderingsförrättningar (ha)
Borlänge	Stora Tuna	1	47 800	35 600
	Torsång	2	3 300	2 500
Falun	Bjursås	1	14 500	13 900
	Enviken	2	33 600	19 000
	Svärdsjö	2	72 300	38 500
	Vika	2	17 000	8 900
Hedemora	Husby	2	36 000	6 400
Leksand	Siljansnäs	2	20 300	10 900
Malung-Sälen	Lima	1	129 000	53 000
	Malung	1	167 000	86 400
Orsa	Orsa	1	167 000	86 800
Rättvik	Boda	1	20 900	11 600
	Rättvik	1	78 300	49 700
Säter	Gustafs	1	11 700	10 300
	Stora Skedvi	1	19 700	13 700
	Säter*	1	10 900	6 200
Vansbro	Äppelbo	2	35 000	Se sidan 11
Älvdalen	Älvdalen	1	202 000	53 500

*Inklusive Sätters stadsregisterområde

Pågående omarronderingsförrättning och strukturförändringar

Pågående omarronderingsförrättning

I tabellen ovan ingår inte arealen i Gulleråsen, Rättviks kommun där omarronderingsförrättningen för närvarande pågår (januari 2023).

Rättviks kommun, del av Rättviks socken (Gulleråsen) – ägosplittrad areal 1 950 hektar.

Äppelbo - frivilligt markbytesprojekt

I Äppelbo socken i Vansbro kommun pågår sedan 1980-talet en successiv förbättring av fastighetsstrukturen genom frivilliga markbyten i större skala. Även framgent kommer frivilliga markbyten att ersätta omarrondering i den socknen, varför inte arealen mycket starkt ägosplittrad mark i Äppelbo socken redovisas i denna plan.

Jämförelse med långsiktig plan från 2010

Analys och beräkningar i föreliggande plan har genomförts utifrån nya förutsättningar och med andra metoder än i planen från 2010 (Länsstyrelsen Dalarna 2010 c) vilket innebär att planerna inte är direkt jämförbara.

I denna plan:

- Beskrivs omarronderingsområden med sockenindelning enligt bilaga till jordförvärvsförordningen. I planen från 2010 utgick man i stället från ägosplittrad mark oavsett om det var definierat som omarronderingsområde enligt lagen eller inte.
- Har nya omarronderingsområden tillkommit (Siljansnäs, Vika, Husby) enligt bilaga till jordförvärvsförordningen.
- Har områden som omarronderats plockats bort (Östra Leksand, Dala Floda) enligt bilaga till jordförvärvsförordningen.
- Har omarronderingsområdena klassificerats utifrån angelägenhetsgrad (se ovan). I planen från 2010 gjordes en prioritering utifrån områdets grad av ägosplittring (starkt ägosplittrad respektive ägosplittrad).
- Är den totala arealen skogs- och jordbruksmark, inklusive impediment, redovisad för respektive socken. I planen från 2010 redovisades den totala arealen ägosplittrad skogs- och jordbruksmark, inklusive impediment, för respektive kommun.
- Har inte eventuella undantag av mark i bykärnor och fäbodrar i kommande förrättningar beaktats vid beräkning av ägosplittrad areal. I planen från 2010 undantogs en uppskattad andel av den totala ägosplittrade arealen i respektive område som skulle kunna bli

undantagen vid en omarrondning. Uppskattningen gjordes utifrån erfarenheter från tidigare omarrondningar. Mark med bra fastighetsstruktur eller fäbodan ingick inte i den ägosplittrade arealen.

Referenser

Granath, K. & A. Lundmark, 2017. Långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län – Projektrapport november 2017. Rapport: 2017–14. 31 pp

Lundmark, A., T. Holmquist & M. Persson, 2022. Vägledning för omarrondering i Dalarnas län – 2021. 35 pp

Länsstyrelsen Dalarna, 2010a. Långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län. Rapport 2010:18, Länsstyrelsen Dalarnas län, Kulturmiljöenheten. 12 pp

Länsstyrelsen Dalarna, 2010b. Projektrapport till långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län. Rapport 2010:19, Länsstyrelsen Dalarnas län, Kulturmiljöenheten. 49 pp

Länsstyrelsen Dalarna, 2010c. Projektrapport till långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län - Bilagor. Bilagor 2010:19, Länsstyrelsen Dalarnas län, Kulturmiljöenheten.

